

Vliv křesťanské výchovy na životní hodnoty dětí

Zdeňka Štiková

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Zdeňka ŠTIKOVÁ**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Vliv křesťanské výchovy na životní hodnoty dětí**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše a studium odborné literatury.

Vymezení pojmů a teoretických východisek z oblasti vývojové psychologie, výchovy, křesťanství a morálky.

Příprava metodiky výzkumné části.

Realizace kvalitativního výzkumu pomocí explorativních metod.

Zpracování a vyhodnocení získaných dat, včetně jejich interpretace.

Prezentace výsledků výzkumu, jejich shrnutí a doporučení pro praxi.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KURIC, J. Ontogenetická psychologie. 1. vyd. Brno: CERM, 2001, c2000. ISBN 80-214-1844-3.

SKOBLÍK, J. Přehled křesťanské etiky. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-357-1.

TOMÁŠEK, F. Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče. 1. jazyk. upravené vyd. v ČSFR. Brno: Nibowaka, 1992. ISBN 80-7255-117-5.

VACEK, P. Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.**

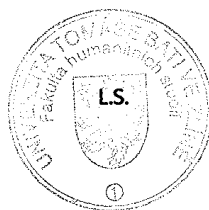
Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce: **15. února 2010**

Termín odevzdání bakalářské práce: **7. května 2010**

Ve Zlíně dne 15. února 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

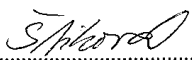
Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby ¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 ²⁾;
- podle § 60 ³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 ³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně .....5.5.2010.....

....

¹⁾ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací.

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídí k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Cílem této práce je zmapovat životní hodnoty dětí v křesťanské organizaci pro děti a mládež Royal Rangers ve Zlíně. V teoretické části své práce popisuji charakteristiku dětí navštěvujících tuto organizaci z pohledu vývojové psychologie. Dále se zabývám morálkou, coby důležitým činitelem působícím na životní hodnoty a následně stavím morálku do kontextu s křesťanstvím. Také podrobněji vymezuji křesťanskou výchovu a rozvádím, jak funguje křesťanská organizace pro děti a mládež Royal Rangers ve Zlíně a jakým způsobem se snaží tato organizace ovlivňovat životní hodnoty svěřených dětí. Praktickou část tvoří kvalitativní výzkum, jehož hlavním úkolem je zjistit, jaké hodnoty děti preferují v oblasti morálky.

Klíčová slova: výchova, děti, mládež, vývojová psychologie, morálka, křesťanství, hodnoty

ABSTRACT

The purpose of this work is to map children's life values in Royal Rangers in Zlín – the organisation for children and the youth. In the theoretical part I describe the characteristics of these children from the point of view of developmental psychology. Further I deal with morality as an important factor of life values and then I put morality into the context with Christianity. I also define a Christian upbringing and specify how Christian children organisation Royal Rangers in Zlín works and which way this organisation tries to influence life values of their children. The practical part is composed of qualitative research and its main task is to find out which values children prefer in the sphere of morality.

Keywords: upbringing, children, youth, developmental psychology, morality, Christianity, values

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Soni Vávrové, Ph.D. za odborné rady a konzultace při vedení práce.

Dále děkuji dětem a vedoucím z Royal Rangers Zlín za jejich ochotu a spolupráci na mém výzkumném projektu.

Motto: „Člověk je tím, v co věří.“

A. P. Čechov

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	10
I TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CHARAKTERISTIKA DĚTÍ Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE	12
1.1 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA STŘEDNÍHO A STARŠÍHO ŠKOLNÍHO VĚKU.....	12
1.2 OBLASTI OVLIVŇUJÍCÍ FORMOVÁNÍ HODNOT.....	13
1.2.1 Poznávací procesy	13
1.2.2 City a morální citění	14
1.2.3 Vliv rodiny a vrstevníků.....	15
2 MORÁLKA DĚTÍ.....	17
2.1 VYMEZENÍ POJMŮ.....	17
2.2 MORÁLNÍ VÝVOJ JEDINCE Z POHLEDU PSYCHOLOGIE.....	18
2.2.1 Piagetova koncepce morálního vývoje.....	18
2.2.2 Kohlbergova teorie morálního vývoje.....	19
3 KŘESŤANSTVÍ A MORÁLKA	21
3.1 BIBLICKÉ MORÁLNÍ PRINCIPY	21
3.2 NEGATIVNÍ POHLED.....	22
4 KŘESŤANSKÁ VÝCHOVA.....	23
4.1 VYMEZENÍ POJMŮ.....	23
4.2 METODY KŘESŤANSKÉ VÝCHOVY	24
4.2.1 Dodržování desatera.....	25
4.2.2 Čtení Bible	25
4.2.3 Modlitby a chvály.....	26
4.2.4 Autentický příklad.....	26
4.2.5 Praktikování víry každý den.....	26
4.2.6 Tresty.....	27
4.3 VZTAHY K DRUHÝM V KŘESŤANSKÉM POJETÍ	27
5 ROYAL RANGERS ZLÍN	28
5.1 CHARAKTERISTIKA ORGANIZACE ROYAL RANGERS	28
5.2 METODY PRÁCE S DĚTMI FORMUJÍCÍ JEJICH ŽIVOTNÍ HODNOTY	28
II PRAKTICKÁ ČÁST	30
6 VÝZKUMNÁ ČÁST	31
6.1 CÍL VÝZKUMU A KONKRETIZACE VÝZKUMNÝCH PROBLÉMŮ.....	31
6.2 DRUH VÝZKUMU	32
6.3 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO SOUBORU.....	32
6.4 METODY VÝZKUMU.....	32
6.4.1 Strukturovaný rozhovor.....	33

6.4.2	Pyramida vzorů	33
6.4.3	Kresba nejdůležitějších osob či věcí	33
6.4.4	Diskuze s morálním obsahem	34
6.5	ORGANIZACE VÝZKUMU	34
6.6	ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	35
6.7	VÝSLEDKY VÝZKUMU	36
6.7.1	Analýza rozhovoru	36
6.7.2	Analýza pyramidy vzorů	39
6.7.3	Analýza kresby nejdůležitějších osob či věcí	40
6.7.4	Analýza diskuze s morálním obsahem	42
6.8	ZÁVĚR VÝZKUMU	44
ZÁVĚR		46
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY		47
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		49
SEZNAM TABULEK		50
SEZNAM PŘÍLOH		51

ÚVOD

Hodnoty jsou abstraktní ideály, jimiž se ve svém životě řídíme, a mají tedy pro naše bytí zásadní význam. S těmito ideály se nerodíme, nýbrž je získáváme během svého života a to zejména v období dětství a dospívání. Z tohoto důvodu považují rodiče, vychovatelé, pedagogové i společnost za velmi důležitý úkol předat mladé generaci takové hodnoty, které povedou děti v jejich životě správným směrem.

O totéž se snaží samozřejmě i různé náboženské směry. Vzhledem k tomu, že jsem křesťankou, zajímalo mě, jak se s tímto problémem potýká křesťanství. Myšlenku, zda má křesťanství pozitivní vliv na formování životních hodnot dětí a mládeže, pokládám vcelku za zbytečnou polemiku. Otázkou však zůstává, na kolik se věřícím vychovatelům tento úkol daří splnit v dnešní postmoderní společnosti, která upřednostňuje konzumní způsob života a podléhá tlakům masmedií.

Cílem této práce je tedy zmapovat životní hodnoty dětí navštěvujících určitou volnočasovou organizaci, která pracuje na křesťanských principech. Pro účely svého výzkumu jsem si zvolila křesťanskou mezinárodní organizaci pro děti a mládež Royal Rangers, která působí také ve Zlíně, kde je aktivní tzv. 8. Přední hlídka.

V teoretické části popisují charakteristiku těchto dětí z pohledu vývojové psychologie. Blíže poukazuji na oblasti dětské osobnosti, které mají významný dopad na formování hodnot v daném věku. Dále se zabývám morálkou, především morálním vývojem jedince, coby důležitým činitelem působícím na životní hodnoty. Následně stavím morálku do kontextu s křesťanstvím, přičemž se zaměřuji především na biblické morální principy a také podrobněji vymezuji křesťanskou výchovu dnešní doby. V poslední kapitole teoretické části popisují, jak pracuje křesťanská organizace pro děti a mládež Royal Rangers ve Zlíně a jakým způsobem se snaží tato organizace ovlivňovat životní hodnoty svěřených dětí. Na konci některých teoretických pojednání vyvozují dílčí otázky, na které se pokouším v empirické části nalézt odpovědi.

Praktickou část tvoří kvalitativní výzkum. Od dětí jsou potřebná data získána pomocí explorativních metod, která jsou následně zaznamenána a zpracována. V závěru práce tedy zjištěné údaje analyzuji a na základě dílčích výsledků pak odpovídám na hlavní výzkumný problém, jímž je zjistit, jaké hodnoty děti preferují v oblasti morálky.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA DĚTÍ Z POHLEDU VÝVOJOVÉ PSYCHOLOGIE

Děti, které navštěvují organizaci Royal Rangers ve Zlíně, jsou ve věku od 9 do 15 let. V této kapitole rozvedu, co je pro děti v tomto věku z pohledu psychologie a v kontextu formování hodnot zásadní. Vývojová psychologie věk 9 – 15 let rozděluje do různých stadií. Pro lepší pochopení níže definuji pojmosloví týkající se jednotlivých stadií dětí včetně uvádění mírně se odlišujícího věkového rozpětí. Autoři se ve stanovení věkových hranic přesně neshodují, neboť každé dítě je ve svém vývoji individuální a z toho důvodu nelze jednoznačně přechodnou hranici mezi jednotlivými obdobími stanovit.

Podle Vágnerové (2000) se celý školní věk dělí do tří dílčích fází: raný školní věk, který je přibližně vymezen věkem od 6 – 7 let do 8 – 9 let, dále střední školní věk, který přibližně trvá od 8 – 9 let do 11 – 12 let a starší školní věk (nazývaný pubescencí), který přibližně trvá od 11 – 12 let a končí zhruba v 15 letech.

Kuric (2001) používá trochu jiné rozlišení stadií. Do stadia školního dětství zahrnuje prvních pět ročníků školní docházky a dále stadium puberty charakterizuje věkem 10 – 11 let jako dolní hranici a 14 – 15 let jako horní hranici.

Smahel (1997) dokonce období puberty vymezuje věkovým rozpětím 13 až 17 let.

Zde je ovšem potřeba také zdůraznit, že někteří autoři pro stadium pubescence (též puberty) používají i pojem dospívání (též adolescence).

Děti, jimiž se ve své studii zabývám, se nacházejí ve věkovém rozpětí 9 – 15 let, a pokud zvolím vymezení Vágnerové, spadají tedy do stadia středního školního věku a staršího školního věku neboli pubescence. Pro děti ve stadiu středního školního věku budu často používat označení „žák“ nebo „dítě“, pro děti ve stadiu pubescence „dospívající“ nebo „pubescent“.

1.1 Obecná charakteristika středního a staršího školního věku

U dětí, které se nachází ve stadiu středního školního věku, postupně dochází k mnoha důležitým pokrokům a změnám v rozvoji jejich osobnosti a v období pubescence tyto změny pak dramaticky vrcholí. Kuric (2001) uvádí, že zásadní změny se zejména projevují v oblasti mravního chování, zájmů, poznávacích procesů, citů a vůle.

Erikson (1963) tato dvě stadia od sebe odlišuje takto: stadium školního věku označuje jako fázi snaživosti a stadium puberty jako fázi vytváření vlastní identity (in Říčan, 2002). Snaživost se u žáků projevuje zejména v dosažení školního úspěchu a v angažování se v různých zájmech, které vyplývají z toho, že žáci v tomto období jsou zatím ještě stále extrovertovaní a obrácení ke světu. Kdežto v období puberty jsou již dospívající introvertovaní, neustále se zabývají převážně sebou - hledají tedy a vytváří si svou vlastní identitu.

Vágnerová vidí rozdíly v těchto dvou stadiích následovně. Pro stadium středního školního věku je charakteristické, že „dítě se plynule rozvíjí ve všech oblastech a začínají se zde – zatím jen na psychické úrovni – vytvářet základy budoucích proměn“. To je i důvod, proč toto stadium označuje jako „fázi přípravy na další, vývojově dynamičtější období dospívání“ (Vágnerová, 2000, s. 188). O stadiu pubescence pak hovoří jako o velmi dynamickém období, „ve kterém dochází ke komplexní proměně všech složek osobnosti dospívajícího. Nejnápadnější je tělesné dospívání, spojené s pohlavním dozráváním. V souvislosti s ním se mění zevnějšek dospívajícího a stává se podnětem ke korekci sebepojetí“ (Vágnerová, 2000, s. 209).

V neposlední řadě bych také zdůraznila, že žáci jsou optimisté, zatímco dospívající kritizují všechny a všechno.

1.2 Oblasti ovlivňující formování hodnot

Vzhledem k tomu, že studie je zaměřena na životní hodnoty dětí, v níže uvedených podkapitolách se budu zabývat oblastmi ve vývoji dětí, jež se významným způsobem dotýkají formování jejich životních hodnot. Většina autorů se shoduje v tom, že to jsou především změny v kognitivních procesech, v citech a dále dochází ke ztrátě vlivu rodiny a vzniká nový vliv vrstevníků.

1.2.1 Poznávací procesy

U dětí středního školního věku se začíná měnit logické myšlení. Zatímco mladší žáci užívají ještě myšlení na úrovni konkrétních logických operací, dospívající již operují s formálními logickými operacemi. Rozdíl mezi konkrétními a formálními logickými operacemi je především ve vnímání situace, která je pro mladšího žáka konkrétní a jasně daná, zatímco pro pubescenta existuje již několik hypotetických možností.

Pro lepší pochopení tohoto rozdílu mezi vnímáním dětí mladšího školního věku a vnímáním dospívajících použijí popis Vágnerové (2000, s. 217): „Dětství je charakteristické úsilím o poznání a pochopení světa, tj. jaký svět je; dospívání je typické potřebou a schopností uvažovat o tom, jaký by tento svět mohl být.“

Na hodnoty a postoje pubescentů má v této době tedy také velký vliv jejich nové hypotetické uvažování o uspořádání světa, o lidech, o sobě a dále to, že jsou ke všemu kritičtí. Většinou chtějí věci vylepšit, mají v této době smysl pro čisté ideály, které dokážou dovést až do absurdna. Právě proto je vhodné, aby se zejména dospívající pohybovali i mimo školu ve zdravém, sociálně vyspělém prostředí, které bude formovat jejich nové hypotetické myšlenky o světě pozitivním směrem.

V této době, charakteristické neustálým přemítáním, je pro dospívající také typické, že se začínají zamýšlet i nad svým budoucím povoláním. Zatímco malý školák podle Vágnerové (2000) chce být prezidentem nebo kominíkem, pubescent svou budoucnost vidí již realisticky.

A zde se nabízí otázky, spojené s úvahami pubescentů o světě a o sobě. Kdyby jim byla dána moc něco ve světě změnit, co by to bylo? A v souvislosti s úvahami o své budoucnosti - čím by chtěli být? Požadují od svého povolání jen dostatečný přísun peněz či popularity nebo se chtějí nějakým způsobem angažovat například v pomoci druhým?

1.2.2 City a morální citění

City i morální citění jsou opět u žáků a dospívajících odlišné. Kuric charakterizuje děti ve věku mezi osmým a desátým rokem jako citově ustálené, zatímco pubescenty jako citově nevyrovnané, podrážděné. Tuto nevyrovnanost dále rozvádí tak, že u pubescentů probíhají „procesy vnitřních protikladů, jako je jemnocit, laskavost na jedné straně a na druhé bezcitnost, tvrdost a snaha ranit protivníka či bezmocného“ (Kuric, 2001, s. 103).

I Vágnerová uvádí, že u pubescentů dochází k zásadní proměně v prožívání, která spočívá především v kolísavosti emocí, dospívající jsou více labilní a reagují přecitlivěle na zcela běžné podněty. Dále upřesňuje, že tato změna se navenek projevuje „větší impulzivitou a nedostatkem sebeovládání“ (Vágnerová, 2000, s. 215).

Dá se říci, že změna citů dospívajících souvisí jednak s jejich změnou hypotetického myšlení, kterým si obohacují svůj duševní obzor, ale také s jejich novým kritickým pohledem

na svět, lidi i sebe. Často tak u nich dochází ke kolísání mezi přehnanou sebedůvěrou nebo naopak naprostou nedůvěrou v sebe sama. Aby se city formovaly správným směrem, bývá podle Kurice (2001) východiskem vyspělý kolektiv, který pak může přivést dospívající ke zdravému postoji k sobě i k životu.

Z pohledu formování hodnot dospívajících je velmi pozitivním jevem vyplývající z citové rozladěnosti pubescentů fakt, že jsou nuceni vyznat se v sobě, pochopit své problémy a najít správné zásady, jimiž by se mohli v životě řídit, aby opět našli ztracenou rovnováhu.

V souvislosti s city Smahel (1997) upozorňuje na intelektualizaci naší doby včetně školního vzdělání, které málo podporuje citový život dospívajících, neboť je kladen především důraz na rozumovou výchovu. Vzhledem k tomu, že se ale dospívající v době pubescence nachází ve stavu vnitřní nevyrovnanosti mezi myšlením a city, snaží se své vnitřní psychické napětí uvolnit drážděním emocí a to například pomocí velmi hlasité hudby.

Co se pak týče morálního citění dospívajících, Kuric (2001) hovoří o tom, že i zde dochází k mnoha rozporům projevujících se na jedné straně v zapálení pro čisté mravní ideály a na straně druhé v tvrdé kritice a odsuzování vlastností u druhých lidí, které mají přitom pubescenti sami, aniž by se jich snažili nějak zbavit.

Nebývá ani ojedinělé, že někteří dospívající se mohou snížit k hrubosti a neúctě vůči starým nebo hendikepovaným lidem, či k různým formám vandalství a násilnictví.

Přesto je Kuric (2001, s. 106) přesvědčen, že „převážná část dospívajících se po morální stránce vyvíjí ve zdravé osobnosti“.

1.2.3 Vliv rodiny a vrstevníků

U dětí středního školního věku již pomalu dochází k začínajícímu osamostatnění se od rodiny, a to i od norem a hodnot hláсанých rodinou. Děti se v tomto věku sice ještě stále identifikují se členy rodiny, neboť jim rodina poskytuje bezpečí a jistotu, ale začíná u nich více růst potřeba identifikace s vrstevníky. (Vágnerová, 2000)

Žák se postupně vymaňuje z vazeb na rodinu, sociální vazby spíše upevňuje ve třídním kolektivu a v neformálních vrstevnických skupinkách, které vznikají na základě přátelství a podobných zájmů. (Kuric, 2001)

Pubescenti již zásadně upřednostňují vrstevníky, načež svou rodinu značně kritizují. Podle Vágnerové (2000, s. 232) „se odpoutávají od hodnotového systému rodiny, alespoň na proklamativní úrovni“. Z tohoto tvrzení pak vyplývá, že dospívající začínají upřednostňovat hodnoty i postoje svých vrstevníků. Smahel (1997) zde varuje před nebezpečím, které vyplývá z paušálního odmítání rad rodičů a bezhlavého přimknutí se k nějaké škodlivé skupině, která předstírá, že chce napravit nedostatky tohoto světa.

Na samotné emancipaci ze závislosti na rodině ovšem není nic špatného. Právě naopak. Pokud se má z dospívajícího jedince jednou stát samostatný člověk, který ponese zodpovědnost za sebe i za osoby, které bude k sobě poutat, je nezbytné, aby se od své orientační rodiny distancoval. K tomuto kroku mu slouží právě vrstevnická skupina jako nezbytná opora. Vzhledem k tomu, že pubescent spolu s úzkými vazbami ztrácí i jistotu a bezpečí, které mu doteď rodina poskytovala, je nezbytné, aby jistotu a bezpečí našel jinde. Tím, že se ztotožňuje s vrstevnickou skupinou, stává se tak sebevědomějším a sebejistějším.

Navíc ve vrstevnické skupině může pubescent porovnávat své zkušenosti se sebou samým. Porovnává své chování, pocity a postoje s chováním, pocity a postoji vrstevníků, čímž se učí lépe chápat druhé i sebe. (Vágnerová, 2000)

Pokud pubescenti chtějí řešit své problémy s dospělými, pak raději s cizími osobami, ke kterým mají důvěru, než s vlastními rodiči. Vedoucí mládeže, kteří mají pochopení pro jejich hledání vlastní identity, se takovými důvěrníky mohou stát. (Smahel, 1997)

Z celé kapitoly o vývoji jedince vyplývá, že velký vliv na formování hodnot dětí středního školního věku a staršího školního věku (pubescentů) mají právě vrstevníci a vrstevnické skupiny. Je tedy žádoucí, aby děti měly možnost pohybovat se v nějaké vrstevnické skupině, o které je známo, že prosazuje hodnoty, jež mají vliv na zdravý životní styl dětí. Takovou skupinou by určitě mohla být uznávaná křesťanská organizace.

V tomto kontextu se nabízí otázka, koho považují děti za své vzory (kým by chtěli být)? Dále by bylo zajímavé zjistit, jaké osobnostní kvality by měl mít podle jejich představ dobrý kamarád?

2 MORÁLKA DĚTÍ

Domnívám se, že životní hodnoty, kterými se ve své práci zabývám, jsou v podstatě pouze odrazem osobní morálky. I Thompson (2004) poukazuje na to, že mravní povědomí je považováno za zdroj hodnot. V této souvislosti tedy považuji za podstatné věnovat se podrobněji lidské morálce. Konkrétně tuto kapitolou zaměřím na vymezení pojmů týkajících se morálky a dále popíšu morální vývoj jedince z pohledu psychologie.

2.1 Vymezení pojmů

Pro lepší pochopení, co je hodnotami a morálkou míněno, musím nutně tyto pojmy vydefinovat, ale spolu s nimi i další, o kterých jsem přesvědčena, že s oblastí morálky úzce souvisí.

Hodnoty: hodnotou se všeobecně myslí údaj, kterým něco měříme. Konkrétní význam pojmu hodnota se ale odvíjí od oboru, kde se užívá. Jandourek (2001, s. 97) ve svém Sociologickém slovníku hodnotu vnímá jako představu (vědomou či nevědomou) o tom, co je žádoucí nebo také „měřítko pro rozhodování a jednání“. Životními hodnotami dětí, jimiž se ve své práci zabývám, jsou tedy míněny představy, kterými se děti ve svém životě řídí, a které mají zásadní vliv na jejich rozhodování.

Normy: Normu popisuje Jandourek (2001, s. 171) v Sociologickém slovníku jako „závažný požadavek týkající se nějakého chování“ a dále dodává, že „nedodržení normy může být postiženo sankcí“ (Jandourek, 2001, s. 172). Normy se tedy snažíme dodržovat především ze strachu ze sankcí ze strany společnosti, kdežto hodnotami se řídíme z vlastního přesvědčení.

Etika: Příkaský (2000) vymezuje pojmem etika filozofickou disciplínu, která zkoumá pravidla lidského jednání; zda je či není naše jednání v souladu s mravními pravidly.

Morálka: „Souhrn hodnotících soudů, zvyků, názorů, ideálů, pravidel, institucí a norem, jimiž se lidé v určitém ohledu řídí ve svém praktickém mravním jednání“ (Filosofický slovník, 1998, s. 275). Dále je v tomto slovníku uvedeno, že pokud je naše jednání v rozporu s morálkou, dochází k uplatnění vnitřních sankcí, jimiž jsou: pocit viny, studu, rozmrzelosti. Podle Velkého sociologického slovníku (1996) bývá také morálkou vymežována schopnost rozlišovat dobro a zlo.

Mravnost: Jednání odpovídající obecným mravním normám, zvyklostem a standardům, které vyžaduje společnost, ale na rozdíl od morálky nemusí být reflektována svědomím (Filosofický slovník, 1998). Zásadní rozdíl mezi morálkou a mravností tedy spočívá v tom, že morálními principy se řídíme z vnitřního přesvědčení, jinak bychom se zpovídali vlastnímu svědomí, kdežto mravními principy se řídíme především díky tlaku společnosti, aniž bychom s nimi vnitřně souhlasili.

Mravy: Jsou ustálené vzory chování, jimiž se daná společnost řídí a jsou postavené na obecně přijímaných normách (Velký sociologický slovník, 1996).

Dobro a zlo: Podle Skoblíka (1997) existuje dobro v konkrétním činu a dodává, že z pohledu filozofie člověk jedná dobře tehdy, pokud jedná úměrně ke svému určení, které poznává svým praktickým rozumem. Zlo je pak samozřejmě protikladem dobra. Ve Velkém sociologickém slovníku je dobro a zlo přirovnáváno k ráji a peklu (1996).

2.2 Morální vývoj jedince z pohledu psychologie

Člověk se ve svém morálním usuzování vyvíjí prakticky už od raného dětství. Ve svém životě procházíme z pohledu psychologie několika morálními stadii, které jsou podmíněny vlivy, jež na nás působí. Morálně vyzrálými osobnostmi se tedy nerodíme, nýbrž se jimi postupně stáváme. Mezi nejdůležitější faktory působící na rozvoj naší morálky jsou bezesporu naše rozumové schopnosti, které se odvíjí od dosaženého věku, ale také prostředí, ve kterém se pohybujeme. Nejznámějšími autory zabývajícími se problematikou morálního vývoje jsou Jean Piaget a Lawrence Kohlberg, kteří své poznatky výzkumu shrnuli do propracovaných teorií morálního vývoje.

2.2.1 Piagetova koncepce morálního vývoje

Ve své koncepci popisuje Piaget, jak se dítě ve svém morálním usuzování odlišuje od dospělého. Vymezil dvě stadia morálního vývoje dítěte a to v období mezi šestým a dvanáctým rokem. Tato stadia nazval heteronomní a autonomní morálkou. Stadiem heteronomní (též vnější) morálky prochází dítě zhruba od šesti do deseti až jedenácti let a do vyššího stadia autonomní (též vnitřní) morálky se dostává kolem dvanáctého roku. (Vacek, 2008)

Období heteronomní morálky sám Piaget definuje jako tendenci pohlížet na povinnost bez zřetele k okolnostem, v nichž se dítě nachází (Piaget, 1977 in Vacek, 2008). Tuto povin-

nost Vacek dále rozvádí následovně: za povinnostmi vidí děti příkazy a pravidla, která považují za správná, neboť pocházejí od autorit. V tomto období je zatím ještě dítě na vnějších autoritách závislé – a odtud pojem heteronomní. Jednání pak děti posuzují jako dobré či špatné podle toho, zda korespondují s danými pravidly dospělých. (Vacek, 2008)

Jakmile se dítě začne odpoutávat od vlastní rodiny i dalších autorit a začne se více ztotožňovat se svými vrstevníky, dostává se do stadia autonomní morálky. Musil (2006) poukazuje na to, že jednotlivec je v této době již natolik zralý, že sám posuzuje pravidla, nebo fakt, zda jednal správně nebo naopak nesprávně. „Stává se autonomním, nezávislým na soudech dřívějších autorit“ (Musil, 2006, s. 37).

Aby se tedy dospívající dostali do žádoucího vyššího morálního stadia, je nutné, aby se stýkali se svými vrstevníky. V interakci s vrstevníky začínají společně pravidla tvořit a zamýšlet se nad jejich smysluplností či mírou spravedlnosti.

2.2.2 Kohlbergova teorie morálního vývoje

Lawrence Kohlberg v podstatě navázal na učení Piageta, ovšem svou teorii morálního vývoje rozšířil na šest stadií, které rozdělil do tří základních rovin: předkonvenční, konvenční a postkonvenční.

Kohlberg (1976) jednotlivé roviny ve stručnosti charakterizuje takto: „Předkonvenční morální úroveň je úrovní většiny dětí do 9 let, některých adolescentů a mnoha dospívajících a dospělých kriminálních živlů. Konvenční úroveň je úrovní většiny adolescentů a dospělých v naší společnosti i ostatních společnostech. Postkonvenční úrovně dosahuje menšina dospělých, obvykle teprve po 20. roce života“ (Kohlberg in Vacek, 2008, s. 26).

Rozdíly mezi jednotlivými úrovněmi Kohlberg (1976) vysvětluje na vztahu jedince k normám dané společnosti. Na prekonvenční úrovni vnímá člověk normy jako něco vnějšího. U jedince na konvenční úrovni již dochází ke zvnitřňování norem, zejména jsou-li předkládány fyzickými či institucionálními autoritami. A osoba na postkonvenční úrovni nejenže normy přijímá, ale také vyhodnocuje na základě svých vnitřně utvořených morálních principů. (Kohlberg in Vacek, 2008)

Jak už jsem se zmínila výše, každá úroveň zahrnuje dvě stadia. První stadium v rámci prekonvenční úrovně je charakterizováno jako „orientace na poslušnost a vyhýbání se trestu“ (Vacek, 2008, s. 27), což je typické pro děti v předškolním věku. Děti se identifikují s ná-

zory autorit, rády dělají to, co autority ocení, nebo naopak vyhýbají se takovým činům, za které by byly potrestány.

Druhé stadium v rámci prekonvenční úrovně bývá popisováno jako „individualismus, účelovost, vzájemnost, usilování o odměnu a ocenění“ (Vacek, 2008, s. 27). Jak je uvedeno výše, v tomto stadiu se nachází děti přibližně do devátého roku. Dítě jedná tak, aby především uspokojilo účelově své vlastní potřeby, ale zároveň již respektuje zájmy druhých. Musil (2006) uvádí, že dítě v tomto stadiu považuje za morálně správné to, co uspokojuje jeho potřeby a mezilidské vztahy vnímá jako výměnný obchod.

Třetí stadium spadající do úrovně konvenční morálky můžeme vymezit jako „orientace na vzájemné vztahy, sociální shodu a dohodu, vzájemnou přizpůsobivost“ (Vacek, 2008, s. 28). Z toho vyplývá, že dítě se již začíná přizpůsobovat hodnotám a představám společnosti. Nyní si také začíná vytvářet vztahy založené na důvěře a respektu, proto je nutné, aby se děti mohly stýkat se svými vrstevníky. Za dobré považuje dítě takové chování, které vyhovuje a pomáhá především druhým (Musil, 2006). Na této úrovni morálky se nachází děti zhruba od desíti let věku, děti v pubertě a raném dospívání (Jesenská, 2008).

Čtvrté stadium charakterizuje Vacek (2008, s. 28) jako „orientace na zákon a řád, respektování společenského systému“. Jedinec je tedy již schopen respektovat zákony, autority a řádně plnit své povinnosti.

Poslední dvě stadia, tj. páté a šesté v rámci postkonvenční úrovně, je definováno snahou jedince dodržovat a vytvářet morální hodnoty a principy bez ohledu na vliv skupiny či autority (Vacek, 2008). Jesenská (2008) vidí rozdíl mezi těmito posledními stadii následovně: pro páté stadium je charakteristické co největší blaho pro co možná nejvíce lidí a absolutními hodnotami jsou život a svoboda. Pro šesté nejvyšší stadium morálky je pak typická orientace na etické principy, které jsou abstraktní povahy a jejichž názorným příkladem je biblické desatero.

V kontextu morálního vývoje je tedy zřejmé, že většina dětí z Royal Rangers (tj. děti zhruba od desíti let po rané dospívání) by se měly pohybovat podle Kohlberga na konvenční úrovni morálky a konkrétně ve třetím stadiu. Vzhledem k tomu, že toto období je zaměřeno z pohledu morálky na shodu mezi lidmi a dobré vztahy, které jsou postaveny na hodnotách, jako jsou důvěra, loajalita, respekt, vděčnost, bylo by zajímavé zmapovat, zda děti dokážou tyto charakteristiky vyjmenovat při popisu ideálního přítele.

3 KŘESŤANSTVÍ A MORÁLKA

Souvisí vůbec morálka s křesťanstvím? Asi každý podvědomě cítí, že ano, že kořeny morálky kotví všeobecně v náboženství a pro nás Evropany, kteří jsme obklopeni učením Ježíše Krista, v křesťanství.

Naše představy o tom, co je dobré a co je zlé, ve své podstatě vychází z celkového uspořádání světa a toho, jakou roli v něm hraje člověk. Otázky: proč se mám chovat morálně a jaký má dobro smysl, jsou zároveň zásadní pro náboženské myšlení. (Thompson, 2004).

3.1 Biblické morální principy

Bible je pokládána za základní vodítko křesťanské víry a možná i pro každého člověka znamená velkou etickou výzvu. I velmi známé pravidlo morálky tzv. „zlaté pravidlo“, které říká, jak se máme chovat k druhým, ve své podstatě taky pochází z Bible: „Jak chcete, aby lidé jednali s vámi, tak jedněte vy s nimi“ (Bible, Lk 6,31).

Podle Skoblíka (1997) je v Bibli mnoho eticky významných partií a mezi nejznámější bychom mohli řadit Mojžíšův zákon s desaterem, verše v Knihách Moudrosti, morální pokyny proroků a dále horské kázání, velekněžskou modlitbu a řeč na rozloučenou Ježíše Krista.

Celý Mojžíšův zákon, který je v „zákoně podobě“ obsažen v desateru, je stále pokládán za jeden z nejdůležitějších eticko-právních kodexů v historii. Vzhledem k tomu, že všechny mravní principy desatera uvádím v další kapitole o křesťanské výchově, nebudu jej zde nijak rozvádět. Snad jen dodám, že Mojžíšův zákon nalezneme v Bibli ve Starém zákoně, konkrétně v knihách: Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium.

Z pohledu křesťanství a morálky je ovšem za nejcennější zdroj považována Ježíšova etika. Skoblík (1997) uvádí, že Ježíšova etika spočívá v modelu Božího záměru s člověkem. Podle současných badatelů Ježíš nevytvořil novou morálku, ale byl ve svých mravních náhledech formován výchovou a prostředím jako kdokoli z nás. Jako Žid navázal na morální principy Židovské víry a navíc je tvořivě domyslel.

Ježíšova etika je tedy nejvíce koncentrována v horském kázání (Mt 5 – 7), ve velekněžské modlitbě (Jan 17) a v řeči na rozloučenou (Jan 13). Alespoň ve stručnosti bych se zmínila, v čem z hlediska etiky spočívají.

Ústředními tématy horského kázání jsou „dokonalost měřená na Bohu a láska k nepřátelům, varování před hlavními prameny ohrožení člověka, jakými jsou bohatství, moc a pohlavní nekázeň, i požadavek mnohem větší spravedlnosti, než jaká odpovídala představám posluchačů“ (Skoblík, 1997, s. 23).

V řeči na rozloučenou se svými učedníky je hlavním tématem láska, kterou musí mít každý Kristův následovník: „Nové přikázání vám dávám, abyste se navzájem milovali; jako já jsem miloval vás, i vy se milujte navzájem. Podle toho všichni poznají, že jste moji učedníci, budete-li mít lásku jedni k druhým“ (Bible, Jan 13, 34-35).

A ve velekněžské modlitbě za učedníky je to pak důraz požadavku na jednotu, kdy Ježíš prosí Boha – svého otce, aby všechny jeho stoupence uvedl v dokonalost jednoty (Bible, Jan 17).

Ježíš bezesporu byl a je morálním vzorem také mnoha významných osobností. Například T. G. Masaryk se ve svých filozofických a mravních úvahách vedených s Karlem Čapkem velmi často vrací k Ježíši – co by svému osobnímu příkladu a vzoru.

Masaryk (1935) apeluje na to, že hlavními prvky Ježíšova učení je zbožnost a mravnost. Nejvíce ovšem obdivuje Ježíšovu lásku k druhým. „Lásku nekázal jen slovy, ale stále ji vykonával, obcoval s chudými a uniženými, vyhledával hříšníky a mravně vytřídění, léčil choré, sytil hladové a varoval bohaté“ (Masaryk in Čapek, 1990, s. 264).

A zde mi vyvstává otázka: Zařadí děti Ježíše mezi své osobní vzory? Neboť Ježíš je dětem neustále předkládán jako přítel všech a ideální osobnost.

3.2 Negativní pohled

Myslím, že je potřeba také upozornit na to, že každá věc má svůj rub a líc. Ve jménu různých náboženství bylo také napácháno zlo. Náboženství v globálu bohužel někdy konflikty vyhrocují. Pokud se podíváme do historie, největší zločiny ve jménu křesťanství byly asi napáchány v době křížáckých výprav a husitských válek. Morální zločiny na lidstvu tehdy páchali „křesťané“, kteří sice kázali vodu, ale sami pili víno.

I v současnosti se dají některé biblické morální odkazy překroutit, pokud jsou vytrženy z kontextu. Typickými příklady jsou verše ze Starého zákona „oko za oko, zub za zub“, nebo „milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítele svého“.

4 KŘESŤANSKÁ VÝCHOVA

Je vůbec ještě křesťanská výchova aktuální? Nejsou biblické zásady z pohledu dnešní nevázané společnosti zkosnatělé? Schmid se k této otázce staví poněkud skepticky: „Naše postmoderní pluralistická společnost pohrdá Biblií a jejími pokyny, které Stvořitel dal člověku. Všechny základní životní principy jako právo na život, závaznost manželství nebo rodina skládající se z tatínka, maminky a dětí se dnes považují za zastaralé“ (Schmid, 2006, s. 24).

Přesto se ale najdou v naší společnosti rodiny, které vychovávají své děti podle židovsko-křesťanského modelu, i když je již takových rodin málo. I tak si ale myslím, že křesťanská výchova tu bude vždy, neboť již překonala téměř 2000 let. Ideje, které nám Ježíš Kristus zanechal, jsou podle mého názoru pro spoustu lidí stále aktuální a to v jakékoliv době.

V této kapitole bych nechtěla polemizovat nad tím, zda je lepší křesťanská či ateistická výchova, nicméně na zásadní rozdíly upozorním. Zaměřím se především na to, k čemu křesťanská výchova směřuje, jaké si klade cíle, jaké používá metody, kdo je vychováváný a vychovatel a jaký má tato výchova vliv na utváření mezilidských vztahů, které jsou určitě odrazem hodnot a postojů.

4.1 Vymezení pojmů

Křesťanská výchova: „Je úmyslné působení na dítě, aby harmonicky rozvinulo všechny své schopnosti tělesné, intelektové, citové, sociální i vlohy nadpřirozené a mohlo dosáhnout svého cíle pozemského i věčného“ (Tomášek, 1992, s. 12).

U tohoto vymezení výchovy vychází kardinál Tomášek především z objektu výchovy, jímž je člověk, který je Bohem obdarován i o jakousi nadpřirozenou složku. Toto zaměření také na duchovno neboli nadpřirozenou složku, jež je člověku Bohem dána, je v podstatě největší odlišností od humanistické pedagogiky.

Cíl křesťanské výchovy: Přirozené cíle a prostředky výchovy jsou samozřejmě v křesťanské výchově plně uznávány. Avšak primárním cílem je, aby se stal člověk křesťanem. Podle kardinála Tomáška (1992) je cílem křesťanské výchovy osobnost mravní (což je přirozeným cílem každé výchovy) a osobnost křesťanská. Křesťanskou osobnost dále popisuje jako osobnost, k níž náleží především rozvinutí všech vloh nadpřirozených – to jest božských ctností a darů Ducha svatého. Toto je ovšem podmíněno přímým navázáním

se na Krista (Tomášek, 1992). Obecně se dá říci, že křesťanem je člověk hlásící se k učení Ježíše Krista.

I Smahel (1997) uvádí, že pokud chceme, aby se z mladého člověka stal křesťan, je právě pro období puberty nejdůležitějším úkolem křesťanské výchovy navést dospívajícího tím směrem, aby si vytvořil vztah k Bohu. Vzhledem k tomu, že je pro pubescenty v tomto období charakteristické rozvažování nad zákonitostmi světa, Smahel (1997) dále rozvádí, že mládež hledá hlubší smysl života a dospívající se proto často soustřeďují na víru a Ježíše Krista, který je velkým příkladem čistých ideálů.

Objekt křesťanské výchovy: Objektem křesťanské výchovy je všeobecně člověk a to v jakékoli věkové kategorii. Kardinál Tomášek (1992) však ve své knize, která je určena především rodičům a vychovatelům, proto definuje objektem křesťanské výchovy mladého tvořícího člověka se schopností osvojovat si nadpřirozené hodnoty a dary, které do něj Bůh vložil.

Osobnost vychovatele: Všichni vychovatelé, počínaje rodiči a učiteli by samozřejmě v křesťanské výchově měli být lidé věřící v Boha. Kardinál Tomášek (1992) uvádí, že zejména věřící vychovatel by měl být osobností a to jak po morální, tak i náboženské stránce.

Vychovatelé by tedy měli být ve víře dětem vzory. Nestačí pouze slova, víru je potřeba ukazovat v každodenním životě. Jak už se říká, nejlepším učitelem je příklad.

Zde bych však chtěla upozornit na fakt, že vychovatelé, kteří nemají pochopení pro víru v Boha, mohou děti od křesťanského způsobu života zrazovat. Smahel (1997) poukazuje na to, že tito vychovatelé víru dětem představují jako něco zcela zastaralého. Dále hovoří o tom, že jedním z důvodů takového počínání může být Marxistická ideologie, která hluboce postihla jejich mysl, a která působí velmi rozkladně.

4.2 Metody křesťanské výchovy

Pojem metoda výchovy vymezují Průcha, Walterová, Mareš (2008, s. 122) jako „záměrné a systematické způsoby, postupy a prostředky, které směřují k výchovnému cíli“. Mnou uváděné způsoby, postupy a prostředky se tedy váží k výchovnému cíli, kterým je osobnost mravní a křesťanská. Tyto metody si v podstatě předávají jednotlivé generace mezi sebou, jen s mírně odlišným apelem na odpovídající potřeby dané doby.

4.2.1 Dodržování desatera

Desatero je chápáno jako cesta života. V podstatě jde o deset příkazů, které stanovují podmínky života osvobozeného od hříchu. Podrobně je těchto deset příkazů rozvedeno v Bibli ve druhé knize Mojžíšově nazvané též kniha Exodus (Katechismus katolické církve, 1995). Jen ve stručnosti uvedu všech deset přikázání.

První přikázání: Věřit jen v jednoho Boha a nemít žádné modly.

Druhé přikázání: Nepoužívat zbytečně slova bezprostředně se dotýkající Boha.

Třetí přikázání: V neděli nemá člověk pracovat a měl by se účastnit nějaké bohoslužby.

Čtvrté přikázání: Mít v úctě své rodiče.

Páté přikázání: Zákaz zabítí člověka.

Šesté přikázání: Zákaz pohlavního styku mimo svazek manželský.

Sedmé přikázání: Nekrást.

Osmé přikázání: Nelhat.

Deváté přikázání: Zákaz nevěry.

Desáté přikázání: Nebažit po majetku ostatních lidí. (Katechismus katolické církve, 1995)

4.2.2 Čtení Bible

Bible by měla být v každé rodině základní pedagogickou pomůckou pro křesťanskou výchovu. Než se dítě naučí číst, měli by mu z Bible předčítat rodiče. Pro toto období je vhodnější pořídit dětem obrázkovou Bibli s jednodušším literárním jazykem. Děti mají bohatou představivost a velký smysl pro duchovní neviditelný svět. Vždyť právě proto v tomto období tolik hltají pohádky. Jakmile začnou chodit do školy a naučí se číst, je vhodné jim již pořídit normální vydání. Děti pak mohou být hrdé na to, že si již samy dovedou přečíst příběhy ze skutečné Bible. Naprostým ideálem by bylo, kdyby si každý večer celá rodina pohromadě přečetla z Bible několik veršů a následně by rodiče dětem verše vyložili a zejména aplikovali na dnešní dobu. V takovém případě budou děti Bibli znát, orientovat se v ní a až jednou dospějí, budou v ní hledat řešení pro své aktuální problémy.

„A tato slova, která Ti dnes přikazuji, budeš mít v srdci. Budeš je vštěpovat svým synům a budeš o nich rozmlouvat, když budeš sedět doma, nebo půjdeš cestou, když budeš uléhat, nebo vstávat“ (5. Mojžíšova 6, 4-7).

4.2.3 Modlitby a chvály

S modlitbou i chválou se děti v křesťanských rodinách seznamují již v útlém dětství a posléze v náboženské výchově či v různých církevních shromážděních. Pomocí modlitby i chvály by měl být utvářen a zpevňován vztah mezi dítětem a Bohem. Není ovšem vhodné, aby byly zejména malé děti zatěžovány naučenými formulacemi. Určitě je pro ně smysluplnější, když slyší rodiče, jak své problémy, starosti ale i radosti předkládají Bohu vlastními slovy.

Smahel (1997) přikládá velký význam modlitbě zejména v období puberty. Ukazuje na to, že pokud se rodiče modlívali spolu se svými dospívajícími dětmi, pomáhají jim upevňovat si víru a dále tím, že dospívající slyší rodiče předkládat Bohu svá přání a své viny, snaží se o totéž, čímž se učí znát svá srdce. Tato duševní činnost jim pak pomáhá, aby nepodlehly vnějším škodlivým vlivům, a aby období puberty neprožívali příliš těžce.

4.2.4 Autentický příklad

Rodiče i vychovatelé by měli být dětem v praktikování víry přesvědčivým příkladem. Děti přece přejímají hodnoty a normy svých vzorů. Schmid (2006) ale upozorňuje na to, že děti umí rozeznat, zda je víra rodičů skutečná nebo jen vyumělkovaná zbožnost a to je pak nejlepší způsob, jak dětem víru znechutit.

Dnes je bohužel běžné, že rodiče mají mezi sebou velmi špatný vztah, hádají se, křičí na sebe, lžou si, nadávají si, ale v neděli v kostele vedle sebe sedí jako dva spořádaní křesťané.

4.2.5 Praktikování víry každý den

Víra v Boha by měla být praktikována každý den a ne jen v neděli či dokonce po dobu strávenou v křesťanském shromáždění. Děti se samozřejmě nejlépe učí křesťanským principům od svých vychovatelů, kteří by se jimi měli řídit za jakékoliv situace po celý týden.

4.2.6 Tresty

Z oblasti trestů bych se chtěla zmínit pouze o kontroverzních tělesných trestech. Tato forma trestů je na rozdíl od humanistické pedagogiky podle Bible žádoucí. Dnešní společnost totiž vnímá fyzické trestání jako velmi kruté. V Bibli v knize Přísloví je několik veršů týkajících se tělesných trestů, např.: „Hůl a domluva dávají moudrost ...“ (Přísloví 29, 15).

Aby metoda užití hole byla účinná a ne jen příliš tvrdá, je vhodné ji podle Trippa (1995) použít v kombinaci s komunikací. Tak, jak je to v podstatě uvedeno v mnou zmíněném Biblickém přísloví.

Někteří věřící pedagogové sice tělesné tresty uznávají, ale s určitým omezením. Například kardinál Tomášek (1992) tělesné tresty připouští pouze v domácí výchově a navíc jen v nejranějším věku.

4.3 Vztahy k druhým v křesťanském pojetí

Jedním z měřítek životních hodnot jsou také funkční či nefunkční mezilidské vztahy. Vzhledem k tomu, že člověk je bytost bio-psycho-sociální, potřebuje ke svému životu rozvíjet vztahy k druhým.

Křesťanská výchova ale na rozdíl od ateistické klade důraz na to, aby si dítě či mladistvý vytvářel kladný vztah ke všem lidem bez výjimky a také k Bohu. Ježíš tento apel blíže rozvádí tak, že Boha máme milovat celým svým srdcem, duší i myslí a člověka tj. „bližního svého“ jako sami sebe (Matouš 22, 37-39).

V kontextu této kapitoly o křesťanské výchově bych chtěla zmapovat, na kolik jsou děti srozuměny s pojmem hřích. Co konkrétně děti považují za závažný či mírný hřích v životě člověka? Dokážou si uvědomit, že některé činy, běžné a tolerované společností, mohou být také hříchem?

5 ROYAL RANGERS ZLÍN

Děti, jejichž hodnoty ve své práci mapuji, navštěvují mládežnickou organizaci Royal Rangers ve Zlíně, která funguje na křesťanských principech. V této poslední kapitole teoretické části bych proto organizaci Royal Rangers představila a popsala, jakým způsobem se snaží ovlivňovat životní hodnoty svěřených dětí.

5.1 Charakteristika organizace Royal Rangers

Royal Rangers je křesťanská mezinárodní organizace pro děti a mládež, která má kořeny v USA. Od roku 1992 funguje Royal Rangers i v České republice a v roce 1996 se zaregistrovala u Ministerstva vnitra ČR jako občanské sdružení. V roce 2007 tato organizace získala titul „Uznaná organizace Ministerstva školství pro oblast práce s dětmi a mládeží“. (www. <http://rrvcr.webnode.cz/o-nas/>, 2008)

Organizace má ústředí - Národní radu, která zajišťuje odbornou literaturu, školení vedoucích a organizování celorepublikových akcí. V několika městech České republiky pak fungují tzv. Přední hlídky, kde se pravidelně setkávají děti, mládež a vedoucí. (www. <http://rrvcr.webnode.cz/o-nas/>, 2008)

Ve Zlíně funguje 8. Přední hlídka, kterou poměrně pravidelně navštěvuje 14 dětí ve věku 9 až 15 let pod vedením pěti vedoucích. Vzhledem k tomu, že organizace je postavena na křesťanských principech, jsou všichni vedoucí křesťané a to praktikující věřící z různých protestantských církevních sborů. Děti vesměs pochází z křesťanských rodin, ale jsou mezi nimi i děti, jejichž rodiče jsou ateisté. Pro organizaci je snahou, aby se do společných akcí zapojovaly všechny děti bez rozdílu náboženského vyznání či barvy pleti.

Přední hlídku ve Zlíně jsem z důvodu výzkumu a odborné stáže navštěvovala zhruba rok a myslím si, že děti se společných schůzek a dalších mimořádných akcí zúčastňují velmi rády.

5.2 Metody práce s dětmi formující jejich životní hodnoty

Práce s dětmi v Royal Rangers je především založena na křesťanských principech morálky a etiky. Za cíl si organizace vytyčila nabídnout dětem takové volnočasové aktivity, které by jim měly pomoci rozvinout všeobecně jejich intelekt a dovednosti a dále pomoci formovat jejich osobnost tak, aby směřovaly k samostatným, zodpovědným jedincům, kteří nebudou

vyhledávat útočiště v alkoholu, drogách, automatech, a kteří se nebudou ztotožňovat s rasismem či xenofobií. (www. <http://rrvcr.webnode.cz/o-nas/>, 2008)

Děti plní zadané úkoly, které vedoucí čerpají především z pracovních knih. Hlavní témata jsou: život v přírodě, zdraví (první pomoc) a bezpečnost, sociální oblast a základní principy křesťanství. (www. <http://rrvcr.webnode.cz/o-nas/>, 2008)

Téma život v přírodě obnáší poznávání přírody a její ochranu. Děti jsou ale také vedeny k tomu, aby se dokázaly v přírodě soběstačně pohybovat. Zejména za příhodného počasí se vedoucí snaží, aby pravidelné týdenní schůzky nebo občasné víkendové akce neprobíhaly v klubovně, nýbrž na otevřených prostranstvích v lese, na louce či u řeky. O letních prázdninách se pak děti účastní týdenního tábora, který je záměrně organizován v přírodě ve stanech nebo v chatkách.

Zdraví a bezpečnost zahrnuje obeznámit děti se základy bezpečnosti při různých aktivitách a poskytnutí první pomoci v různých životních situacích. Aby bylo toto téma záživné, většinou je dětem zprostředkováno formou soutěží. Dále bývají s dětmi vedeny debaty o zdravém způsobu života a o nebezpečí závislosti jako jsou drogy, alkohol atp.

Téma sociální oblast je zaměřena na mezilidské vztahy. Děti jsou vedeny k tomu, aby pěstovaly přátelství, aby si vážily autorit, měly úctu ke všemu živému, aby měly snahu pomoci lidem strádajícím, hendikepovaným, starším. Také se ale děti učí skrze různé soutěže například týmovým dovednostem a především dovednostem pro život jako jsou komunikace, empatie, schopnost vytvářet vztahy, relaxace, schopnost odolávat reklamě, zodpovědnost.

U posledního tématu je snahou, aby se křesťanské principy prolínaly s činnostmi dětí. Příroda a zdraví jsou dary od Boha a musíme se o ně starat. Dobré mezilidské vztahy vychází z Ježíšova příkazu milovat bližního svého jako sebe samého. S dalšími křesťanskými principy se děti seznamují přímo z Bible, vedoucí na některých společných schůzkách přečtou několik veršů a pak o nich společně s dětmi diskutují.

Z pohledu hodnot mají určitě výše uvedené okruhy témat pro děti velký přínos. Ochrana přírody, úcta ke všemu živému, ohleduplnost ke druhým jsou bezesporu hodnoty, které nepřináší člověku jen vlastní prospěch, ale jsou samy o sobě velmi cenné. Mé tvrzení možná také podpoří zlaté pravidlo Royal Rangers, které zní: „Ve všem dělám druhým to, co chci, aby oni dělali mně.“

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VÝZKUMNÁ ČÁST

V praktické části své práce jsem se zaměřila na zmapování životních hodnot dětí v křesťanské organizaci Royal Rangers ve Zlíně. Téma výzkumu jsem si zvolila z toho důvodu, abych si ověřila, zda křesťanství v dnešní postmoderní společnosti stále dokáže působit na děti a ovlivňovat tak jejich hodnoty správným směrem i na vzdory současným trendům. Vzhledem k tomu, že jsem sama křesťankou, zajímá mě, zda současní věřící rodiče a další vychovatelé dovedou udržet křesťanství pro mladou generaci „v kurzu“, což zároveň znamená předat jí hodnoty postavené na morálních základech. Pro získání dat jsem si zvolila děti, které pro mě byly nejlépe dostupné, a protože tyto děti navštěvují konkrétní křesťanskou organizaci, jde z pohledu výzkumu o případovou studii. Výsledky výzkumu tedy nemohu zevšeobecnit na všechny děti, kterých se křesťanství nějakým způsobem dotýká, nýbrž pouze na děti, které navštěvují 8. Přední hlídku Royal Rangers ve Zlíně.

6.1 Cíl výzkumu a konkretizace výzkumných problémů

Mým cílem bylo zmapovat životní hodnoty dětí v křesťanské organizaci pro děti a mládež Royal Rangers ve Zlíně. Hlavním výzkumným problémem bylo: *Zjistit, jaké hodnoty děti preferují v oblasti morálky.*

Dílčí otázky, které se vážou k hlavnímu výzkumnému problému, jsem pokládala již během své teorie a shrnula jsem je do pěti dotazů:

Koho považují děti ve svém životě za vzor?

Které osoby jsou pro děti v jejich životě důležité?

Jaké hodnoty jsou pro děti v jejich životě důležité?

Co vnímají děti jako špatné?

Co by chtěly děti ve světě zlepšit?

Protože výzkum je zaměřen na hodnoty dětí, pokládám za vhodné znovu zde zopakovat vymezení tohoto pojmu. Hodnoty jsou představy, abstraktní ideály, kterými se řídíme, a proto mají na náš život zásadní vliv.

6.2 Druh výzkumu

Vzhledem k tomu, že jsem si pro svůj výzkum zvolila děti z konkrétní organizace, jde podle Miovského (2006, s. 94) o případovou studii: „V centru pozornosti tohoto typu výzkumu je případ. Případem rozumíme objekt našeho výzkumného zájmu, kterým může být osoba, skupina, organizace atd.“

Pro lepší zmapování hodnot dětí ve své případové studii jsem použila výzkum kvalitativní. Důvodem je, jak uvádí Miovský (2006), existence témat či problémů, které svou povahou lze velmi těžce zkoumat pomocí kvantitativních metod a mezi ně mimo jiné řadíme také hodnoty a jejich vnímání.

6.3 Charakteristika výzkumného souboru

Děti, které navštěvují 8. Přední hlídku Royal Rangers ve Zlíně, je celkem 14 a to ve věkovém rozpětí 9 – 15 let. Chlapců je 7 a děvčat 7. Pravidelných týdenních schůzek se neúčastní vždy všechny najednou, a proto jsem do výzkumu zařadila jen 11 dětí, které měly v posledním půlroce v Royal Rangers minimální absenci. Průměrný věk výzkumného souboru je tedy 13 let a z toho je 5 chlapců a 6 děvčat. Téměř všechny děti pochází z křesťanských rodin a to různého vyznání, ale jsou mezi nimi i 2 jedinci, jejichž rodiče jsou ateisté. Větší polovina rodin je neúplných, kdy děti žijí jen s matkou. Žádné dítě není jedináček a v průměru má 1 až 2 sourozence. Ve své práci samozřejmě nikde neuvádím jejich jména.

6.4 Metody výzkumu

Ve svém výzkumu jsem použila metody explorativní, tj. zaměřené na získání informací. Záměrem bylo, aby výzkum proběhl co nejvíce hravou formou, a proto byly zvoleny výzkumné techniky: strukturovaný rozhovor, sestavení pyramidy vzorů, kresba nejdůležitějších osob či věcí a moderovaná diskuze s morálním obsahem.

Všechny výzkumné techniky byly pilotně ověřeny u dvanáctiletého žáka sedmé třídy ZŠ, který podobně jako zkoumané děti navštěvuje křesťanskou volnočasovou organizaci (nikoliv však Royal Rangers), pochází z křesťanské rodiny a také mě osobně docela dobře zná. Na základě výsledků z pilotního výzkumu musely být jednotlivé techniky mírně upraveny. Tyto změny blíže rozvádím v popisu jednotlivých výzkumných technik.

6.4.1 Strukturovaný rozhovor

Jako první byla u dětí použita technika rozhovoru. Zvolila jsem strukturovaný rozhovor s předem danými otázkami i jejich pořadím pokládání. Odpovědi byly ihned zapsány. Otázky z rozhovoru jsou uvedeny v příloze PI.

V pilotním rozhovoru byla uvedena navíc otázka: Co bys chtěl změnit na sobě? Na tuto otázku nechtěl chlapec odpovědět, proto byla vypuštěna. Děti jsou v období puberty zvýšeně citlivé, a tudíž otázka tohoto typu je pro ně příliš intimní. Zpravidla se u nich jedná o problémy spojené s prvními láskami či kritikou vlastního těla.

6.4.2 Pyramida vzorů

Každému dítěti byly rozdány 3 kartičky. Na každou kartičku měly děti napsat svůj vzor, poté je sestavit do pyramidy a připsat číslo (1., 2., 3.) podle pořadí důležitosti. Aby nedošlo ke špatnému výkladu slova „vzor“, raději jsem dětem zdůraznila, že vzor je někdo, koho si vážíme a chtěli bychom být taky takoví.

V pilotním výzkumu byl původní požadavek na pyramidu se sedmi vzory, avšak zkoumaný chlapec dokázal sdělit pouze 2 osoby (osobu ze showbyznysu a rodinného příslušníka). Z toho důvodu byl počet vzorů nakonec snižen na 3.

6.4.3 Kresba nejdůležitějších osob či věcí

Dětem byly rozdány pastelky, tužky, propisky a papíry a poté byly požádány, aby nakreslily celkem 7 osob nebo věcí, které jsou pro ně v životě nejdůležitější. Pro ujasnění, měly ještě raději děti pod každou malůvku napsat, co nebo kdo to je. Číslo 7 bylo zvoleno záměrně, neboť bylo již dopředu stanoveno, že posléze budou data tříděna do dvou kategorií na položky komerční a nekomerční povahy. Vzhledem k tomu, že 7 je číslo liché, z výstupu by mělo být zřejmé, která kategorie bude převažovat.

V pilotním výzkumu se chlapci do kreslení nechtěli, proto mi 7 požadovaných položek pouze vyjmenoval. Avšak děti v kolektivním zápalu kreslily s chutí.

6.4.4 Diskuze s morálním obsahem

Dětem byl přečten příběh s morálním obsahem - dilematem. Celý příběh i metodický postup diskuze s mírnými úpravami byl převzat od Vacka (2008). Originál příběhu ovšem pochází ze souboru Kohlbergových modelových situací.

V příběhu jde o to, zda děti využijí svého oprávněného nároku nebo se jej vzdají ve prospěch druhé osoby. Obě řešení jsou v podstatě možná, z toho důvodu jde o dilema. Cílem rozboru takovýchto morálních dilemat však podle Vacka (2008) není jednoznačné vyřešení příběhu, ale prostřednictvím vzájemného naslouchání si děti tříbí názory, postupně zkvalitňují argumentace a pokročí v oblasti morálního usuzování, neboť morálně zdravý názor děti přijmou snáze od svých vrstevníků než od dospělých autorit.

Pro účely výzkumu jsem však dětem po přečtení příběhu rozdala lístečky, na které každé dítě napsalo svůj názor, tj. se kterým řešením dilematu se ztotožňuje. Dále bylo postupně každé dítě vyzváno, aby svůj názor veřejně sdělilo a svou volbu zdůvodnilo. Poté jsem dětem položila 3 konkrétní dotazy v daném pořadí, na něž již hromadně odpovídaly. Všechny odpovědi byly zapisovány do připraveného záznamového archu. Schéma celého příběhu včetně dotazů je uvedeno v příloze PII.

Ze všech použitých výzkumných technik byla technika skupinové diskuze pro děti nejzajímavější. Vzhledem k tomu, že ve věku puberty děti obecně diskutují často a rády, nebylo je potřeba do sdílení argumentů nijak pobízet.

V pilotní diskuzi po mně tázaný chlapec požadoval, aby mu z důvodu lepšího pochopení byl příběh po přečtení zrekapitulován v nejdůležitějších bodech, což bylo následně ve výzkumu zrealizováno.

6.5 Organizace výzkumu

Během léta a podzimu roku 2009 jsem si zajistila informované souhlasy od rodičů všech dětí, které navštěvují Royal Rangers ve Zlíně. Samotný výzkum pak proběhl v měsíci únoru a březnu 2010. Jako první byla u všech zkoumaných dětí použita technika rozhovoru a hned v zápětí sestavení pyramidy vzorů. Tyto 2 techniky byly provedeny v jeden den v klubovně v oddělené místnosti individuálně vždy jen s jedním dítětem. Data z rozhovorů byla zaznamenávána a kartičky mi každé dítě po zapsání vzorů ihned předalo. Za další 2 týdny byla s devíti dětmi uskutečněna technika kresba nejdůležitějších osob či věcí a hned

v dalším týdnu byla tato technika provedena se zbylými dvěma dětmi. Při této technice děti kreslily hromadně v jedné místnosti. Za další 2 týdny pak byla zrealizována poslední metoda diskuze s morálním obsahem, přičemž odpovědi dětí byly ihned zaznamenávány. Zde je nutno dodat, že diskuze se sice zúčastnilo 11 dětí, ale ze zkoumaného vzorku pouze 8 dětí.

6.6 Způsob zpracování dat

Vyhotovila jsem záznamové archy. Jednomu dítěti je přiřazen vždy jeden záznamový arch, ve kterém je uvedeno pohlaví a věk dítěte, a dále jsem do archů přenesla data získaná ze tří výzkumných technik (rozhovoru, sestavení pyramidy vzorů a kresby nejdůležitějších osob či věcí). K dispozici jsem tedy měla 11 záznamových archů, které jsou uvedeny v příloze PIV a 1 přepis záznamu z diskuze, uvedený v příloze PIII.

Jako první byly zpracovány rozhovory a následně údaje z pyramidy vzorů, přičemž jsem data z obou technik třídila pomocí čárkovací metody.

Poté jsem se zaměřila na zpracování kresby obrázků. Nejdříve byla data pomocí čárkovací metody rozčleněna do dvou kategorií a to do položek komerční povahy a položek nekomerční povahy a dále jsem ještě ze všech dat vydělila kategorii osob.

Na závěr byl proveden rozbor diskuze s morálním obsahem pomocí konkrétních postupů kvalitativní analýzy, které popisují níže.

Data získaná ze všech čtyř technik jsem tedy podrobila kvalitativní analýze, přičemž data získaná z techniky diskuze jsem musela navíc kódovat. Miovský (2006) uvádí, že při procesu kódování přiřazujeme klíčová slova či symboly k částem textu z důvodu snadnější práce, přičemž v podstatě dojde k rozdělení celého textu na významové celky.

Dále jsem určitá data vyhodnotila pouze do deskriptivní podoby a jiná zpracovávala pomocí několika dílčích postupů, kterými byly: metoda vytváření trsů, metoda prostého výčtu a metoda kontrastů a srovnání.

Tyto tři metody kvalitativní analýzy charakterizuje Miovský (2006) následovně: u metody vytváření trsů se snažíme určité výroky shrnout do skupin. Výroky ve skupině si jsou v konkrétním ohledu podobné. V metodě prostého výčtu popisujeme, jak často se daný jev vyskytl nebo v jakém poměru je vůči jinému. A metoda kontrastů a srovnání je charakteristická upozorněním na rozdíly mezi kategoriemi, i když se na první pohled někdy zdá, že mají hodně společného.

6.7 Výsledky výzkumu

Tato kapitola se zabývá analýzou dat, jež jsem od dětí získala pomocí výzkumných metod. Konkrétně se zde zabývám interpretací dat u každého výzkumného nástroje.

6.7.1 Analýza rozhovoru

Rozhovor se skládal z pěti otázek. U každé otázky je uvedena tabulka, ve které jsou získaná data seříděná do různých kategorií, dále je u každé kategorie uvedena četnost jevů a pro detailnější přehled i výčet všech jevů uvedených dětmi. Pod tabulkou s daty se nachází dílčí dotaz, ke kterému se otázka z rozhovoru vztahuje včetně interpretace dat.

Otázka č. 1. *Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?*

Tabulka 1. Volba povolání dětí.

kategorie povolání	četnost	výčet všech povolání
spíše prestižní povolání	7	voják v profesionální armádě, policista, herečka, architekt, zvěrolékař, lékařka, technický inženýr
méně prestižní povolání	4	kuchařka 2x, kosmetička, kadeřnice

Otázka se vztahuje k dílčímu dotazu: „*Jaké hodnoty jsou pro děti v jejich životě důležité.*“

Všechna povolání jsem seřídila do kategorie spíše prestižní a méně prestižní, přičemž více dětí volilo prestižnější povolání. Pro děti je tedy prestiž důležitou hodnotou, která je ale v jejich věku ještě do značné míry ovlivněna aspiracemi v rodině. Je velmi pozitivní, že všechna uvedená povolání jsou běžná, počestná a tudíž společností kladně přijímaná.

Otázka č. 2. *Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit jednu věc na světě, co by to bylo?*

Tabulka 2. Navržené změny na světě z pohledu dětí.

kategorie navržených změn	četnost	výčet všech změn
zlepšení věcí a systémů	6	škola 4x, politika, ozdravení zeměkoule

kategorie navržených změn	četnost	výčet všech změn
zmizení negativních jevů	3	zmizení zla, zlých lidí, návykových látek
změna v chování lidí	2	aby se chovali hezky, aby byli šťastní

Otázka se vztahuje k dílčímu dotazu: „*Co by chtěly děti ve světě zlepšit.*“

Všechny odpovědi dětí jsem rozčlenila do tří kategorií: zlepšení věcí a systémů, zmizení negativních jevů a změna v chování lidí. Děti by nejraději změnily školu, tato položka se vyskytla čtyřikrát. Pro děti pozdního školního věku je typická tendence věci kritizovat a to zejména věci, se kterými nejsou spokojené a navíc s nimi často přichází do kontaktu. Ostatní položky se objevovaly pak jen jednou, přičemž tedy děti také kladou důraz na zlepšení stavu politiky, ozdravení zeměkoule, dále by si přály, aby zmizelo ze světa zlo, zlí lidé a návykové látky. A v neposlední řadě by si přály, aby lidé změnili své chování, aby se k sobě chovali hezky a byli šťastní.

Otázka č. 3. *Jaké tři vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?*

Tabulka 3. *Charakteristika dobrého kamaráda z pohledu dětí.*

kategorie charakteristik	četnost	výčet všech charakteristik
apel na přátelskost a pomoc druhým	14	přátelský 4x, porozumění 2x, být hodný 3x, pomáhat druhým 2x, chovat se dobře ke druhým, obětavý, mít mě rád
apel na loajálnost	9	nezradit 2x, nevyzradit tajemství, důvěryhodný, nešidit, nelhat, věrný, opravdový, nebýt podrazák.
apel na hravost	4	veselý, vtipný, dobrodružný, umět prohrávat
apel na neuzívání návykových látek	3	nekouřit, nepít alkohol, nebrat drogy
apel na rozumnost	2	chytrý, logické myšlení
apel na křesťanství	1	být křesťanem

Otázka se vztahuje k dílčímu dotazu: „*Jaké hodnoty jsou pro děti v jejich životě důležité.*“

Všechna data jsem opět setřídila do šesti kategorií uvedených v tabulce. Pomocí této otázky z rozhovoru jsem chtěla především zjistit, jaké morální hodnoty děti upřednostňují. Nejčastěji se vyskytují charakteristiky zdůrazňující hodnoty, jakými jsou přátelskost, pomoc druhým a loajlnost. Dále se vyskytovaly již v nižší četnosti charakteristiky kladoucí apel na hodnoty: hravost, rozumnost, křesťanství a život bez návykových látek.

Otázka č. 4. *Co je podle tebe veliký hřích?*

Otázka č. 5. *Co je podle tebe nějaký mírný hřích?*

Tabulka 4. *Vnímání zla z pohledu dětí.*

oblast hřichu	četnost	výčet všech hřichů a prohřešků
velké zlo	11	vražda 7x, krádež 4x
mírnější zlo - prohřešky	10	lež 3x, zrada, závist, zapůjčení si cizích věcí bez dovolení, rozbití něčeho, zničení nepodstatné věci, sebrat někomu svačinu, šťouchnutí do druhého
nevím	1	nevím v oblasti mírnějšího zla

Obě otázky, tj. č. 4 a č. 5 se vztahují k dílčímu dotazu: „*Co vnímají děti jako špatné.*“

Pomocí těchto dvou otázek jsem chtěla zjistit, co vnímají děti jako hodně špatné a co se jim jeví jako mírnější zlo – prohřešky. Zde je nutno dodat, že mě některé děti upozornily na skutečnost, že hřích z pohledu křesťanství nemůže být členěn na velký a malý, nýbrž špatnost jakéhokoliv druhu je prostě hřích. Nicméně děti jednoznačně považují za hodně velké zlo vraždu a dále pak krádež. Mezi mírnější prohřešky děti řadily: lež, zradu, závist, zapůjčení si cizích věcí bez dovolení, sebrat někomu svačinu, šťouchnutí do druhého – což ukazuje, že děti stále považují za špatné především ublížení lidem. Dále se vyskytly prohřešky týkající se majetku – rozbití a poničení věcí a v jednom případě se dítě v oblasti mírnějších hřichů nedokázalo vyjádřit. Z těchto dat je zřejmé, že děti již dokážou rozpoznat, že i činy běžné a tolerované společností, jako je například lež, závist, zrada, jsou také hřichem.

6.7.2 Analýza pyramidy vzorů

V této technice měly děti uvést své 3 vzory a poté je seřadit do pyramidy dle pořadí důležitosti. Všechna získaná data jsem opět setřídila do tabulky, přičemž jsem je seskupila podle podobnosti do různých kategorií vzorů. Pod tabulkou následuje uvedení dílčího dotazu, ke kterému se získaná data vztahují, dále interpretace dat a vyjmenování všech vzorů, které děti uvedly pouze na 1. místě. V tomto výzkumném nástroji není podstatné pořadí důležitosti vzorů, nýbrž jde o to, koho si děti obecně volí za své vzory.

Tabulka 5. Vzory dětí.

kategorie vzorů	četnost	výčet všech vzorů
členové rodiny	9	matka 5x, sestra 2x, otec, teta
přátelé	7	kamarád/kamarádka
vedoucí a učitelé	6	vedoucí RR 4x, učitelka 2x
biblické postavy	3	Ježíš 3x
lidé ze showbyznysu	2	Miroslav Donutil, Hilary Duff
lidé z okruhu známých	2	zvěrolékař, známý
abstraktní postavy	1	nějaký bohatý a chytrý člověk
žádný vzor	3	nevím

Tato technika šetření se vztahuje k dílčímu dotazu: „*Koho považují děti ve svém životě za vzor.*“

Výsledná data ukazují na fakt, že největšími vzory dětí jsou členové rodiny, přátelé a hned za nimi následují vedoucí Royal Rangers.

Matku uvedlo 5 dětí, což je téměř polovina respondentů. Naproti tomu otce označilo za vzor jen jedno dítě, což je možná důsledek toho, že větší polovina dětí se svými otci v rodině nežije. Přátelé jsou uvedeni často, neboť děti mají v období puberty zvýšenou potřebu kamarádit se a ztotožňovat se svými vrstevníky. Za povšimnutí také stojí fakt, že děti uvedly za své vzory také vedoucí a učitele, kteří bývají i spolu s rodiči u pubescentů častými terči kritiky. Je zřejmé, že některé děti již v tomto věku začínají vážněji přemýšlet o smyslu

života a nalézají cestu k víře, neboť ve 3 případech děti uvedly Ježíše za svůj vzor. Dále je zajímavé, že postavy ze showbyznysu se objevily jen ve dvou případech, většina vrstevníků totiž v tomto věku uvádí postavy ze showbyznysu poměrně často. V neposlední řadě děti také jmenovaly postavy z okruhu známých a abstraktní postavy zdůrazňující chytrost a bohatství. Tři děti uvedly pouze 2 vzory.

Co se týče pořadí důležitosti, zmíním pouze vzory, které děti uvedly na 1. místě. Jsou jimi: matka 4x, Ježíš 2x, otec, teta, kamarádka, známý a zpěvačka Hilary Duff.

6.7.3 Analýza kresby nejdůležitějších osob či věcí

Data z tohoto šetření, kdy děti měly nakreslit celkem 7 nejdůležitějších osob nebo věcí ve svém životě, jsem roztrídila do tří tabulek: nejdůležitější osoby, nejdůležitější hodnoty komerční povahy a nejdůležitější hodnoty nekomerční povahy.

Pod tabulkami jsou opět uvedeny dílčí dotazy, ke kterým se získaná data vztahují a následná interpretace dat.

Tabulka 6. Nejdůležitější osoby v životě dětí.

kategorie nejdůležitějších osob	četnost	výčet všech důležitých osob
členové rodiny	14	matka 3x, sestra 4x, otec 2x, bratr 2x, babička, sestřenice, teta
přátelé	10	přátelé 5x, kamarád/kamarádka 5x
biblické postavy	5	Bůh 3x, Ježíš 2x
vedoucí RR	1	
dívka	1	
já	1	

Data z výše uvedené tabulky se vztahují k dílčímu dotazu: „Které osoby jsou pro děti v jejich životě důležité.“

Nejdůležitějšími osobami v životě dětí jsou jednoznačně členové rodiny a hned po nich přátelé. Za nimi následuje Bůh a Ježíš, které uvedlo 5 dětí, což je známka počátků jejich víry. Dále děti vyobrazily v jednom případě vedoucího RR, dívku (zřejmě svou lásku) a jednou také sebe.

Z této techniky a techniky předchozí, tj. pyramidy vzorů, je evidentní, že děti považují za důležité osoby i vzory především členy rodiny a své přátele, i když ne úplně ve stejném výčtu, což je ale způsobeno zadáním odlišujícím se v počtu uvedení položek. Přesto můžeme vysledovat, že osoby, které jsou pro děti důležité, nemusejí být vždy jejich vzory. Tento jev je například viditelný v oblasti biblických postav, kdy Boha/Ježíše uvedlo jako nejdůležitější osobu 5 dětí, ale jako vzor byl Ježíš jmenován jen třemi dětmi. Opačný jev můžeme pozorovat u kategorie vedoucích, kdy jej za svůj vzor uvedly 4 děti, ale coby důležitou osobu už jen 1 dítě.

Tabulka 7. Nejdůležitější hodnoty v životě dětí – komerční povahy.

kategorie hodnot – komerční povahy	četnost	výčet všech důležitých hodnot
položky komerční povahy	10	grafity, internet, CD, DVD, elektronika, mobil, majetek, potraviny, hranolky, jídlo

Tabulka 8. Nejdůležitější hodnoty v životě dětí – nekomerční povahy.

kategorie hodnot – nekomerční povahy	četnost	výčet všech důležitých hodnot
lidé a přátelé	27	členové rodiny 14x, přátelé 10x, vedoucí RR, partnerka, já
křesťanství a víra v Boha	12	Bible 5x, Bůh 3x, Ježíš 2x, víra v Boha, křesťanský sbor
rodina	8	rodina 4x, domov 4x
kultura a další zájmy ve volném čase	7	hudba, tanec, zpěv, táboření, malování, ringo turnaj, zájmy
příroda a zvířata	6	příroda 2x, Země, pes 2x, zvířata
zdraví a duševní pohoda	6	zdraví, spánek, láska, radost, úsměv, štěstí
vzdělání a rozumnost	3	škola 2x, nápaditost

Data z tabulky č. 7 a č. 8 se vztahují k dílčímu dotazu: „*Jaké hodnoty jsou pro děti v jejich životě důležité.*“

Všechna data získaná z této techniky jsem také rozdělila na položky komerční a nekomerční povahy, přičemž položky nekomerční povahy jsem dále rozčlenila do kategorií zdůrazňující nějaké konkrétní hodnoty.

Jedním z cílů této techniky bylo zjistit, zda budou děti častěji kreslit položky komerční povahy nebo nekomerční povahy. Z tohoto důvodu jim bylo záměrně zadáno nakreslení sedmi položek, což je liché číslo. Výsledným zjištěním je, že u každého dítěte jednoznačně převažovala kategorie položek nekomerční povahy a 5 dětí dokonce neuvedlo žádnou položku komerční povahy. Tento výsledek je zajímavý, neboť pro děti v období puberty jsou počítače, internet, mobilní telefony, televize, DVD a podobná zařízení velmi důležitými a často používanými věcmi.

Děti tedy zobrazily celkem 10 položek komerční povahy a jsou jimi: grafity, internet, CD, DVD, elektronika, mobil, majetek, potraviny, hranolky a jídlo.

Co se týče položek nekomerční povahy, je jich celkem zobrazeno 69. Děti nejčastěji kreslily osoby, které jsem zařadila do kategorie hodnot zdůrazňující lidi a přátele, celkem bylo zachyceno 27 osob. Dále děti kreslily konkrétně nebo v abstraktních symbolech položky vztahující se ke křesťanství a ke své víře v Boha – těchto zobrazení bylo 12. Pojem rodina a domov se také vyskytl poměrně často a to v osmi případech. Děti také nakreslily své zájmy, které ukazují na jejich zdravý životní styl, dále pak přírodu a zvířata, položky zdůrazňující zdraví a duševní pohodu a položky zdůrazňující vzdělání a rozumnost.

6.7.4 Analýza diskuze s morálním obsahem

V této technice šetření jsem dětem přečetla příběh s morálním dilematem, na který pak měly sdělit konkrétní reakci. Ve spojitosti s příběhem byly také dětem položeny doplňující otázky. Získaná data se vztahují k dílčímu dotazu: „*Jaké hodnoty jsou pro děti v jejich životě důležité.*“

V příběhu stojí čtrnáctiletý kluk David před rozhodnutím, zda má matce půjčit své vydělané peníze, aby mohla jet na výlet, nebo jí peníze nepůjčit a moci tak strávit víkend s kamarády.

Celkem jsem získala 11 odpovědí, z nichž 9 dětí souhlasilo s půjčením peněz matce (volba ANO) a 2 děti byly proti půjčce (volba NE).

Zdůvodnění volby ANO – půjčení peněz matce:

V této volbě se vyskytovaly ve většině případů odpovědi ryze altruistické: „*Matka pro mě pořád něco dělá.*“ „*Zaslouží si to.*“ „*Stará se o mě.*“ „*Je to správné.*“ Dále se vyskytovaly odpovědi typu ano, ale současně dítě doufá ve změnu: „*Půjčím, ale přesto doufám, že se to do té doby ještě vyřeší tak, abych mohl jet i já.*“ A také odpovědi typu ano, ale s podmínkou. „*Půjčím, ale čekám, že matka mi peníze pak vrátí a já pojedou příště.*“

Zdůvodnění volby NE – nepůjčení peněz matce:

Jedno dítě ve své volbě zdůrazňuje, že David si na svůj výlet vydělal: „*Vydělal si na to sám, matka má také šanci si na to vydělat.*“ Druhé dítě svou zápornou volbu nedokázalo zdůvodnit.

Dále jsem dětem položila následující 3 dotazy:

Jak bychom se měli chovat ke svým rodičům?

U této otázky jednoznačně převažovaly pozitivní odpovědi: „*Hezky.*“ „*Upřímně.*“ „*S respektem.*“ „*Pomáhat.*“ Také se ale vyskytla odpověď: „*Chovat se k rodičům tak, jak oni k nám.*“ Na tuto otázku ale některé děti neodpovídaly.

Měly by se sliby dodržovat?

K této otázce se vyjádřily všechny děti, přičemž 9 dětí sdělilo jednoznačně, že ano. Dále bylo jedno dítě pro, ale s podmínkou: „*Ano, ale podle toho jaké.*“ A jedno dítě vnímalo otázku dosti realisticky, kdy se zaměřilo i na alternativu nesplnění slibu, které by mělo být spojené vždy s nápravou: „*Když se nepodaří slib dodržet, omluvit se a napravit to nějak.*“

Měl by se dodržet slib někomu, koho moc neznáte a víte, že už ho v životě neuvidíte?

K otázce se vyjádřilo 10 dětí. V tomto případě se ale děti nechaly ovlivnit tím, že osobu, které něco slíbíme, již nikdy neuvidíme. 6 dětí, čili větší polovina ovšem zrale pochopila, že závaznost slibu by se neměla odvíjet od osoby, které slib dáváme: „*Když už to slíbím, tak ano.*“ Dále 1 dítě sice odpovědělo kladně, ale jen z důvodu, že nemá jistotu, zda se s osobou v budoucnu někdy nesetká: „*Radši ano, protože nevím, zda ho určitě už nikdy neuvidím.*“ Podobně jako v předchozí výpovědi si 1 dítě ještě neuvědomuje závaznost sli-

bu, z toho důvodu zřejmě odpovědělo: „*Jak který slib*“. A 2 děti byly jednoznačně pro zápornou odpověď: „*Ne*.“ „*Ne, protože už ho v životě nikdy neuvidím*.“

Z tohoto šetření tedy vyplývá, že děti ve většině případů vnímají své rodiče velmi pozitivně, neboť na otázku půjčky reagovaly altruisticky a dále si myslí, že si rodiče zaslouží, aby se k nim děti chovaly hezky. Z pohledu hodnot je tedy možné říci, že pro děti jsou důležitými hodnotami láska a respekt k rodičům, ale také pomoc druhému na úkor svých potřeb a zájmů.

Co se týče dodržování slibů, i v tomto případě je pro většinu dětí závaznost slibu významnou hodnotou, avšak některé děti ji zatím nepřijaly.

6.8 Závěr výzkumu

Můj výzkum byl zaměřen na zmapování životních hodnot dětí v křesťanské organizaci pro děti a mládež Royal Rangers ve Zlíně, přičemž hlavním výzkumným problémem bylo zjistit, jaké hodnoty děti preferují v oblasti morálky. Na základě dat získaných od dětí pomocí čtyř explorativních technik kvalitativního výzkumu jsem dospěla k závěru, že děti se řídí zdravými hodnotami, jež příliš nepodléhají komerčnímu stylu života, a které je v jejich morálním vývoji vedou správným směrem. Toto mé tvrzení vychází ze zjištění, která vyplynula z pěti dílčích výzkumných dotazů.

První dílčí otázka tedy zněla, koho děti považují ve svém životě za vzor. Ukázalo se, že děti jen v minimální míře považují za své vzory postavy ze showbyznysu, což není pro děti v pubescenci tak docela typické a spíše jim jsou za vzory členové rodiny, přátelé, vedoucí z Royal Rangers a v některých případech i Ježíš. Fakta vyplynula z techniky pyramidy vzorů.

Druhá dílčí otázka se vztahovala k důležitým osobám v životě dětí. U této a předchozí otázky jsem zaznamenala velkou paralelu, neboť pro děti jsou důležitými osobami opět zejména členové rodiny, přátelé a u některých dětí Bůh či Ježíš. Z těchto dat získaných z techniky kresby nejdůležitějších osob či věcí je možné zároveň vysledovat, že osoby, které jsou pro děti důležité, nemusejí být vždy jejich vzory.

Úkolem další dílčí otázky bylo zjistit, jaké hodnoty jsou pro děti v jejich životě důležité. Zjištěná data jsou výsledkem tří technik. Z rozhovoru s dětmi vyplynulo, že více dětí oceňuje spíše prestižní povolání a všechny se jednou chtějí žít ve společnosti běžným a po-

čestným způsobem. Dále se v rozhovoru děti vyjádřily, že kamarád by měl mít vlastnosti kladoucí apel na morální hodnoty, jakými jsou přátelskost, pomoc druhým a loajálnost. V technice kresby nejdůležitějších osob či věcí se děti evidentně víc přiklonily k hodnotám nekomerční povahy než k hodnotám komerční povahy, navzdory trendům současných pubescentů, kterými jsou internet, počítače, mobily a další elektronika. Z hodnot nekomerční povahy pak děti nejvíce preferují hodnoty zdůrazňující lidi a přátele, dále pak křesťanství a víru v Boha, rodinu, domov, přírodu, zvířata, zdraví a duševní pohodu, vzdělání, kulturu a své zájmy, které ukazují na jejich zdravý životní styl. V diskuzi s morálním obsahem se pak opět potvrdilo, stejně jako u všech ostatních technik, že rodiče jsou pro děti hodnotnými, neboť se o nich vesměs všechny vyjádřily, že si zaslouží lásku a respekt a také se potvrdila hodnota pomoci druhému i na úkor svých potřeb a zájmů. Z diskuze ale také vyplynulo, že ještě ne všechny děti si uvědomují hodnotu závaznosti slibu.

Ve čtvrtém dílčím dotazu jsem se zabývala tím, co vnímají děti jako špatné. Za hodně velké zlo považují vraždu a krádež. Mezi mírnější prohřešky pak děti řadily lež, zradu, závist a další přestupky týkající se především ublížení lidem a poničení cizího majetku.

Pátý dílčí dotaz měl zjistit, co by chtěly děti ve světě zlepšit. Především by navrhovaly zlepšení určitých věcí či systémů jakými jsou např. škola, politika, špatný stav zeměkoule. Dále by chtěly, aby neexistovalo zlo, zlí lidé a návykové látky a v neposlední řadě by si přály, aby se lidé k sobě chovali hezky a byli šťastní. Fakta z těchto posledních dvou dotazů vyplynula z šetření pomocí rozhovoru.

ZÁVĚR

Říká se, že „co do dětí jednou zasejeme, to také od nich po čase sklídíme“. Čili právě na ovoci, které sklízíme, se ukazuje, jak jsme kdysi zasévali.

V období pubescence jsou již náznaky ovoce patrné, ale přesto je pořád toto vývojové stadium například pro formování hodnot v životě dětí jedno z nejdůležitějších. Všichni odborníci apelují na to, aby se děti v pubescenci pohybovaly v sociálně zdravém prostředí, aby měly kolem sebe adekvátní vzory a mohly se stýkat se svými vrstevníky, neboť díky nim si začínají vytvářet vztahy založené na důvěře a respektu a ztotožňují se s dalšími životními zásadami.

Ve své bakalářské práci se zabývám případovou studií dětí navštěvujících křesťanskou organizaci pro děti a mládež Royal Rangers ve Zlíně, které se právě nachází v období pubescence.

Téma mé práce bylo zaměřeno na vliv křesťanské výchovy na životní hodnoty dětí. Hned v úvodu jsem se zamýšlela nad tím, zda dnes ještě dokážou věřící rodiče a vychovatelé svým výchovným stylem postaveným na základech křesťanských principů předat dětem hodnoty, které jim pomohou formovat jejich osobnost k samostatným a morálně vyspělým jedincům i na vzdory současným trendům postmoderní společnosti.

Ve výzkumném šetření jsem konkrétně zjišťovala, jaké hodnoty v oblasti morálky preferují děti, které navštěvují křesťanskou organizaci pro děti a mládež Royal Rangers ve Zlíně. Ze všech získaných dat jsem dospěla k závěru, že děti se řídí zdravými hodnotami, jež příliš nepodléhají komerčnímu stylu života, a které je v jejich morálním vývoji vedou správným směrem. Za nejdůležitější hodnoty děti považují rodinu, přátelství, laskavý přístup, pomoc svým bližním. Také by chtěly, aby na světě neexistovalo zlo a aby se lidé k sobě chovali hezky. Dá se tedy říci, že děti přijímají a respektují křesťanské etické principy a některé z nich již považují víru v Boha za součást svého života.

Závěrem bych chtěla dodat, že by bylo velmi zajímavé provést i stejné výzkumné šetření s dětmi, které se pohybují v úplně odlišném prostředí a pak toto šetření porovnat s mým průzkumem, příp. provést šetření opět se stejnými dětmi z Royal Rangers, ale po delším časovém odstupu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie:

- [1] *Bible, Český ekumenický překlad*. 6. vyd. Praha: Česká biblická společnost, 1995. ISBN 80-85810-08-5.
- [2] ČAPEK, K. *Spisy XX): Hovory s T. G. Masarykem*. 1. souborné vyd. Praha: Československý spisovatel, 1990. ISBN 80-202-0170-X.
- [3] FILOSOFICKÝ SLOVNÍK: KOLEKTIV AUTORŮ. 2. rozšířené vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998. ISBN 80-7182-064-4.
- [4] JANDOUREK, J. *Sociologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- [5] *Katechismus katolické církve*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1995. ISBN 80-7113-132-6.
- [6] KURIC, J. *Ontogenetická psychologie*. 1. vyd. Brno: CERM, 2001, c2000. ISBN 80-214-1844-3.
- [7] MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1. vyd. Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1362-4.
- [8] MUSIL, J. *Vývojová psychologie I*. 1. vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2006. ISBN 80-7318-361-7.
- [9] PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-416-8.
- [10] PŘÍKASKÝ, J. V. *Učebnice základů etiky*. 1. vyd. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000. ISBN 80-7192-505-5.
- [11] ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství*. 1. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-547-4.
- [12] SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-357-1.
- [13] SMAHEL, R. *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte*. 2. vyd. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1997. ISBN 80-238-1834-1.
- [14] THOMPSON, M. *Přehled etiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-806-6.
- [15] TOMÁŠEK, F. *Pedagogika: úvod do pedagogické praxe pro vychovatele a rodiče*. 1. jazyk. upravené vyd. v ČSFR. Brno: Nibowaka, 1992. ISBN 80-7255-117-5.
- [16] TRIPP, T. *Pastýřem dětského srdce*. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 2005. ISBN 80-7255-117-5.
- [17] VACEK, P. *Rozvoj morálního vědomí žáků: metodické náměty k realizaci průřezových témat*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-386-4.
- [18] VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.
- [19] VELKÝ SOCIOLOGICKÝ SLOVNÍK. *1. díl, A-O*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

Seriálové publikace:

- [20] JESENSKÁ, E. Děti a morálka. *Moje psychologie: speciální edice*, 2008, roč. 3, č. 3, s. 80-82.
- [21] SCHMID, B. Výchova dětí – nejdůležitější úkol. *Ethos*, 2006, roč. 17, č. 4, s. 24-29.

Internetové zdroje:

- [22] *Royal Rangers: Informace o nás*. [online]. c2008 [cit.2009-12-09]. Dostupný z WWW: < <http://rrvcr.webnode.cz/o-nas/>>.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

atp. a tak podobně

např. například

příp. případně

tj. to je

tzn. to znamená

RR Royal Rangers

UTB Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

SEZNAM TABULEK

<i>Tabulka 1. Volba povolání dětí. ....</i>	36
<i>Tabulka 2. Navržené změny na světě z pohledu dětí. ....</i>	36
<i>Tabulka 3. Charakteristika dobrého kamaráda z pohledu dětí. ....</i>	37
<i>Tabulka 4. Vnímání zla z pohledu dětí. ....</i>	38
<i>Tabulka 5. Vzory dětí. ....</i>	39
<i>Tabulka 6. Nejdůležitější osoby v životě dětí. ....</i>	40
<i>Tabulka 7. Nejdůležitější hodnoty v životě dětí – komerční povahy. ....</i>	41
<i>Tabulka 8. Nejdůležitější hodnoty v životě dětí – nekomerční povahy. ....</i>	41

SEZNAM PŘÍLOH

- P I Schéma rozhovoru
- P II Schéma diskuze s morálním obsahem
- P III Transkript diskuze s morálním obsahem
- P IV Záznamové archy dětí

PŘÍLOHA P I: SCHÉMA ROZHOVORU

Jméno dítěte:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?
2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?
3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?
4. Co je podle tebe veliký hřích?
5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

PŘÍLOHA P II: SCHÉMA DISKUZE S MORÁLNÍM OBSAHEM

Příběh s morálním obsahem

Čtrnáctiletý David velmi toužil jet na víkend s kamarády. Matka mu to slíbila za předpokladu, že si na výlet sám ušetří. David se snažil a pilně sbíral starý papír a jiné suroviny. Za měsíc a půl vydělal tolik, že mohl na plánovaný výlet jet. Těsně před víkendem však matka změnila názor. Jedna přítelkyně ji pozvala na výlet, jenže matka měla momentálně málo peněz, a tak se obrátila na syna a požádala ho, aby ji vydělané peníze půjčil. David nechtěl přijít o víkend s kamarády a přemýšlel, zda má matčině žádosti vyhovět, nebo ji odmítnout.

Rekapitulace příběhu:

Zrekapitulování nejdůležitějších fakt.

Následující postup pro diskusi:

Usazení dětí do kruhu tak, aby si viděly do tváře. Rozdání dětem lístečků pro zapsání svého názoru: ANO / NE – zda peníze matce půjčit či nikoliv. Každé dítě je vyzváno, aby sdělilo veřejně svůj názor. Názory jsou zapisovány do záznamového archu.

Doplňující otázky:

Jak bychom se měli chovat ke svým rodičům?

Měly by se sliby dodržovat?

Měl by se dodržet slib někomu, koho moc neznáte a víte, že už ho v životě nevidíte?

Názory jsou opět zapisovány do záznamového archu.

PŘÍLOHA P III: TRANSKRIPT DISKUZE S MORÁLNÍM OBSAHEM

1) Odpovědi z lístečků

ANO – půjčení peněz matce: 9x

NE – nepůjčení peněz matce: 2x

2) Zdůvodnění volby ANO či NE

Zdůvodnění volby NE: Vydělal si na to sám, matka má také šanci si na to vydělat – 1x.

Nevím – 1x.

Zdůvodnění volby ANO: Matka pro mě pořád něco dělá a zaslouží si to. Půjčím, ale přesto doufám, že se to do té doby ještě vyřeší tak, abych mohl jet i já. Matka se o mně stará pořád, zaslouží si to. Půjčím, ale čekám, že matka mi peníze pak vrátí a já pojedu příště. Je to správné, půjčit ji ty peníze. Stará se o mně a asi mi to i vrátí. Stará se o nás, zaslouží si to. Neuškodí mi, že jednou nepojedu. Měla bych doma i klid a zaslouží si to. Máma se stará a zaslouží si to.

3) Jak bychom se měli chovat ke svým rodičům?

Hezky. Je důvod, abychom se k nim chovali hezky. Chovat se k rodičům tak, jak oni k nám. Hezky. Být upřímní. Mít k nim respekt. Pomáhat.

4) Měly by se sliby dodržovat?

ANO – 9x. Ano, ale podle toho jaké. Když se nepodaří slib dodržet, omluvit se a napravit to nějak.

5) Měl by se dodržet slib někomu, koho moc neznáte a víte, že už ho v životě neuvidíte?

Ne. Ne protože už ho v životě neuvidím. Radši ano, protože nevím, zda ho určitě už nikdy neuvidím. Jak který slib. Když už to slíbím, tak ano – 6x.

PŘÍLOHA P IV: ZÁZNAMOVÉ ARCHY DĚTÍ

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 1

Pohlaví: chlapec   Věk: 12 let

Otázky v rozhovoru:

6. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Voják v profesionální armádě.

7. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Škola. Máme hrozného učitele.

8. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Aby nezradil, přátelský, aby uměl prohrávat.

9. Co je podle tebe veliký hřích?

Krádež.

10. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Zrada.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: maminka

Vzor č. 2: neví

Vzor č. 3: neví

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy: grafity, internet

Položky nekomerční povahy: Země, rodina a přátelé, domov, Bible a Bůh, Royal Rangers

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 2

Pohlaví: dívka   Věk: 15 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Herečka, učitelka.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Aby neexistovalo zlo.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Porozumění, veselý, dobrodružný.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Vražda.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Zapůjčení si cizích věcí bez dovození.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: Ježíš.

Vzor č. 2: Jit'a (vedoucí Royalu)

Vzor č. 3: Ježek (vedoucí Royalu)

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy:

Položky nekomerční povahy: Bůh, přátelé včetně přátel v Royal Rangers, babička, sestřence, hudba-tanec-zpěv, příroda, láska-radost-úsměv

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 3

Pohlaví: dívka   Věk: 12 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Kuchařka.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Škola, protože mě nebaví.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Neměl by šidit, měl by být hodný, měl by mi pomáhat.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Krádež.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Když něco rozbiju.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: mamka

Vzor č. 2: kamarád

Vzor č. 3: sestra

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy: CD

Položky nekomerční povahy: náš domeček, Bible, kamarádka, kamarádka, rodina, pejsek

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 4

Pohlaví: chlapec   Věk: 12 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Policista.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Aby zmizely návykové látky.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Věrnost, přátelskost, opravdovost.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Vražda.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Lež.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: Ježíš

Vzor č. 2: kamarád z Royalu

Vzor č. 3: Ježek (vedoucí Royalu)

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy:

Položky nekomerční povahy: Bůh, křesťanský sbor, Royal Rangers, Ježek (vedoucí Royalu), Ringo turnaj, škola, táboření

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 5

Pohlaví: dívka   Věk: 12 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Kosmetička.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Škola - svačiny.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Aby byl přátelský, aby mě měl opravdu rád, aby nevyzradil tajemství.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Krádež.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Sebrat někomu svačinu.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: teta

Vzor č. 2: starší sestra

Vzor č. 3: kamarádka

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy:

Položky nekomerční povahy: máma, táta, sestra, bratr, bratr, teta, kamarádka

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 6

Pohlaví: chlapec   Věk: 15 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Technický inženýr – návrhář strojů.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Ozdravení zeměkoule.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Neměl by lhát, měl by být chytrý, měl by mít logické myšlení.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Vražda.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Zničení nepodstatné věci.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: jeden můj známý, který rozumí spoustě věcí

Vzor č. 2: nějaký bohatý a chytrý člověk

Vzor č. 3: Miroslav Donutil

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy: majetek, potraviny

Položky nekomerční povahy: štěstí, zdraví, dívka, nápaditost, zvířata

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 7

Pohlaví: dívka   Věk: 15 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Kuchařka.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Školu - je tam moc učení.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Neměl by kouřit, pít alkohol a brát drogy.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Krádež.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Nevím.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: kamarádka

Vzor č. 2: kamarádka

Vzor č. 3: kamarádka

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy: DVD, hranolky

Položky nekomerční povahy: Bible, kříž, náš pes, kamarádi, sestra

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 8

Pohlaví: dívka   Věk: 11 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Kadeřnice.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Aby se k sobě lidé chovali hezky.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Abychom si rozuměli, aby nezahlavil, aby se choval dobře k ostatním.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Vražda.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Závist.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: zpěvačka Hilary Duff

Vzor č. 2: naše učitelka

Vzor č. 3: nevím

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy: elektronika, jídlo

Položky nekomerční povahy: zájmy, spánek, rodina, kamarádi, víra v Boha

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 9

Pohlaví: chlapec   Věk: 12 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Architekt.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Aby nebyli ve světě zlí lidé.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Kamarádský, důvěryhodný, vtipný.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Vražda.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Lež.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: taťka

Vzor č. 2: mamka

Vzor č. 3: kamarádi

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy: mobil

Položky nekomerční povahy: rodina, kamarádi, Bible, Royal Rangers, příroda, malování

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 10

Pohlaví: chlapec   Věk: 11 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Zvěrolékař.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Politika.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Měl by být hodný, obětavý, pomáhat druhým.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Zabití člověka.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Šťouchnutí do druhého člověka.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: mamka

Vzor č. 2: zvěrolékař

Vzor č. 3: naše paní učitelka

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy:

Položky nekomerční povahy: náš domek, škola, mamka, taťka, sestra, kamarád, kamarádka

ZÁZNAMOVÝ ARCH č. 11

Pohlaví: dívka   Věk: 15 let

Otázky v rozhovoru:

1. Jaké povolání bys chtěl jednou vykonávat?

Lékařka.

2. Kdybys měl kouzelný prsten a mohl bys změnit 1 věc na světě, co by to bylo?

Aby byli lidé šťastní.

3. Jaké 3 vlastnosti by měl mít podle tebe dobrý kamarád?

Hodný, aby nebyl podrazák, aby byl křesťanem.

4. Co je podle tebe veliký hřích?

Zabít člověka.

5. Co je podle tebe nějaký mírný hřích?

Lež.

Pyramida vzorů:

Vzor č. 1: maminka

Vzor č. 2: Ježek (vedoucí Royalu)

Vzor č. 3: Ježíš

Kresba obrázku s popisem (celkem 7 věcí nebo osob):

Položky komerční povahy:

Položky nekomerční povahy: matka, sestra, já, Ježíš, domov, Bible, Royal Rangers